

TARTU ÜLIKOOL

Sotsiaalteaduste valdkond

Johan Skytte poliitikauuringute instituut

Pilleriin Peedok

Populismi tunnused uute Eesti parlamendierakondade valimisplatvormides

Bakalaureusetöö

Juhendaja: Alar Kilp, PhD

Tartu 2016

Olen koostanud töö iseseisvalt. Kõik töö koostamisel kasutatud teiste autorite tööd, põhimõttelised seisukohad, kirjandusallikatest ja mujalt pärinevad andmed on viidatud.

Olen nõus oma töö avaldamisega Tartu Ülikooli digitaalarhiivis DSpace.

Pilleriin Peedosk

Sisukord

1	Sissejuhatus	4
2	Populismi teoreetiline käsitlus	6
2.1	Populismi definitsioon	7
2.2	Populismile omased tunnused.....	10
3	Populism uute parlamendierakondade valimisplatvormides	16
3.1	Võrreldavate erakondade valimine	18
3.2	Ühendus Vabariigi Eest - Res Publica ja 2003. aasta valimised.....	18
3.3	Erakond Eestimaa Rohelised ja 2007. aasta valimised.....	21
3.4	Eesti Vabaerakond, Eesti Konservatiivne Rahvaerakond ja 2015. aasta valimised.....	23
3.5	Järeldused.....	27
4	Kokkuvõte.....	30
5	Kasutatud kirjandus.....	32
	Summary.....	36

Tabelid

Tabel 1. Uuritavates valimisplatvormides esinenud populistlikud tunnused.....	28
--	-----------

1 Sissejuhatus

Populism on laialt levinud ja kasutatav termin, mille selget tähendust ei paista keegi teadvat. Tegu on kergelt müstilise, pigem negatiivse iseloomustava sõnaga, mida kasutatakse meedias erakondadest rääkides julgelt. 2015. aastal koostaski Poliitikauuringute Keskus Praxis esmakordselt erakondade valimisplatvormide populistlikust hindava tabeli, mille eesmärgiks oli koostajate sõnul teha populism valijate jaoks nähtavamaks (Praxis 2015a). Populistlikel valimislubadustel on üha suurem osa valimiskampaaniates, kuid inimeste teadlikkus sellest, mis populism on ja milliste tunnustega ta avaldub, pole piisav. Populism on meedias laialdaselt kasutatav mõiste, mida lisatakse sageli ilma selge eesmärgi või arusaamata, mida see mõiste tegelikult tähendab ning tihti on see rõhutamaks midagi negatiivset, mis jätab mulje, et tegu on millegi harvem esinevaga (Uudelepp, Karo, Reiljan 2015).

“Populismi edetabeli” koostajad on oma arvamusoos (Uudelepp et al 2015) toonud välja tähelepaneku, et kõige vähem on populistlikke elemente oma valimisplatvormides kasutanud praegused võimuerakonnad ning enim uued tulijad, eeskätt EKRE. Sellest tulenevalt on töö üheks eesmärgiks analüüsida nende erakondade valimisplatvorme, kes pääsesid esmakordsel kandideerimisel Riigikokku: Res Publica aastal 2003, Rohelised aastal 2007 ning Vabaerakond ja Eesti Konservatiivne Rahvaerakond aastal 2015.

Lisaks on antud bakalaureusetöö eesmärgiks ka anda ülevaade populismi tunnustest ning nende olemasolust erakondade valimisplatvormides. Siinkohal piirdub uurimus eelpool mainitud nelja erakonnaga, kes osutusid esmakordselt kandideerimisel, kas täiesti uute erakondade või uues kuues olevate erakondadena, ka valijate poolt reaalselt valituks.

Töö esimeses osas analüüsin teoreetilist kirjandust sisustamaks populismi mõistet. Populismi käsitlusi on palju, kuid siiski on teatud käsitlused, mis esinevad teistest enam ning ka teatud elemendid, mis esinevad peamistes definitsioonides. Järgnevalt tulevad vaatluse alla peamiselt kahe autori koondatud ning ka lühidalt Praxise uuringus kasutatud tunnused, täpsemalt lahti selgitades kuidas ja millisena nad tavaliselt avalduvad.

Töö teises osas analüüsin 2003., 2007. ja 2015. aasta valimistel parlamenti pääsenud uute erakondade valimisplatvorme. Olles kaardistanud töö esimeses pooles klassikalised populismile omased tunnused ja karakteristikud, kõrvutan neid Res Publica (2003),

Roheliste (2007), Vabaerakonna (2015) ning Eesti Konservatiivse Rahvaerakonna (2015) valimislubadustega. Vaadates neid nelja valimisprogrammi lähemalt, loodan saada vastuse ülal püstitatud uurimisküsimustele. Tulenevalt töö iseloomust ning uuritavast nähtusest, on uurimus ise kvalitatiivne. Lõpuks võtan kokku tulemused ning teen tulenevalt uurimusest vastavad järeldused, millega üritan saada ülevaate sellest, milliseid populismi tunnuseid uuritavas neljas valimisprogrammis leidub ning kas on ka mingid kindlad populistlikud tunnused, mis esinesid kõigis uuritavates valimisprogrammides.

2 Populismi teoreetiline käsitus

Populism pole tänapäeva maailma jaoks mitte midagi uut. Tegu on ikka ja jälle kasutust leidva nähtusega, mille pikk ajalugu ulatub 19. sajandisse. 1880-datel kerkis populism Ameerika Ühendriikides esile, kuna rahvas tundis, et valitsus on kaugenenud nendest lubadusest, mis sai rahvale Iseseisvusdeklaratsiooniga antud (Miscoiu 2013, 50; Plattner 2010, 87). Kuigi peamiselt pärinevadki populismi juured just Ameerika Ühendriikidest (Mudde 2010) ning ka suur osa kirjandusest on keskendunud paljuski Ladina-Ameerika (20. sajandi) populismile (Mudde & Rovira Kaltwasser 2011, 2) siis pole populism võõras ka Euroopa kontekstis. 19. sajandi lõpul tõusid Venemaal esile narodnikud ning kuigi nende mõjuvõim Venemaal jäi üürikeseks, oli neil oma mõju 20. sajandi agraarsetele poliitilistele (ja populistlikele) liikumistele (Mudde 2015; Plattner 2010, 87). 20. sajandil oli oma roll autoritaarsetel riikidel, kus samuti leidis kasutust populistlik retoorika, kuid enne sajandi lõppu oli populistlike liikumiste osakaal marginaalne (Mudde 2015). Peamine populismi “tähelend” algas 1990-datel aastatel (Plattner 2010, 87; Rovira Kaltwasser 2012, 184) ning nüüdseks naudivad populistlikud parteid valimisedu ligi 20-s Euroopa riigis (Mudde 2015).

Populistides nähakse alternatiivi traditsioonilistele poliitikutele, parteidele, kes pole suutnud kaasa tulla maailmas toimuvate kiirete protsessidega: võimetus tulla toime globaliseerumise, integratsiooni, immigratsiooni ning isegi eliidi hulgas vohava korruptsiooniga, on tekitanud olukorra, kus inimesed ei ole enam rahul (Albertazzi & McDonnell 2008, 1). Pettumus ei motiveeri inimesi enam valima või muudab hoopis avatumaks radikaalsematele ideedele. Seepärast nähakse tänapäeval alternatiividena populistide, kes eristuvad varasematest oma “sirgjooneliste” ja lihtsate lahendustega ning kes oma suhtlusega üritavad pigem jätta “naabermaja-Ennu” kui kõrgi tipp-poliitiku muljet (Albertazzi & McDonnell 2008, 2-3). Populistide edu saladus ei pruugi seisneda aga pelgalt selles. Cas Mudde (2015) küll nentis kriiside tõenäolist mõju, kuid kuna kriisi ja globaliseerumisega seonduvaid probleeme võib kohata igal pool ja igas kontekstis, siis päris selles asi olla ei saa. Hoolimata sellest kõlavad oluliste elementidena rahulolematuse võimulolijatega, neid nähakse võimetu ja ühe vitsaga lööduna, ning meedia roll, mis üha enam kajastab positiivsemalt just poliitilisi väljakutsujaid. Et aga paremini täpselt aru saada, mis see müstiline ja palju kajastust leidnud nähtus kui selline on, tuleb vaadelda, kuidas ja kas üldse on seda mõistet võimalik mõtestada ning mis on need elemendid, mis teevad ühest nähtusest populismi.

2.1 Populismi definitsioon

Kuigi populism on tänapäeva ühiskonnas ja poliitilisel maastikul oluline element ning seda terminit kasutatakse väga julgelt ja palju, ei kuma kirjandusest läbi üht kindlat universaalset definitsiooni. Tegu on erinevalt käsitletava ja mõistetava terminiga, mis tekitab omajagu segadust. Paljud populismi käsitlevad artiklid ja tööd (Abts & Rummens 2007, 407; Canovan 1999, 3; Lang 2007, 126; Plattner 2010, 87; Mudde & Rovira Kaltwasser 2011, 3-4 jt.) alustavad definitsioonist rääkimist just sellega, et nendivad üheselt mõistetava arusaama puudumist, mis see populism täpselt on. Siiski tuuakse mõnd käsitlust teistest enam välja ning käesolevas töös keskendub autor enim neile. Kõrvale jäävad üksikute autorite lühikeste mõtteväljatustena välja käidud mõtted ning ka definitsioonid, mis on selgelt sõnastatud mingis täiesti teises (regionaalses või ideoloogilises) kontekstis.

Eri lähenemiste järgi võib populismi vaadata kui strateegiat (Rhodes-Purdy 2015, 415-417; Weyland 2001, 14), ideoloogiat (Albertazzi & McDonnel 2008, 3; Abts & Rummens 2007; Učeň 2007, 171-172; Mudde 2004, 543; Mudde & Rovira Kaltwasser 2011, 1-2); poliitilist/sotsiaalset loogikat (Laclau 2015), poliitilist stiili (Moffitt & Tormey 2014; Moffitt 2016) ning mõned on viidanud populismile isegi kui demokraatiale ohtliku trendi või haigusena (Mudde & Rovira Kaltwasser 2011, 4; Abts & Rummens 2007). Nagu näha on tõepoolest arusaam sellest, mis populism endast täpselt kujutab, väga erinev.

Populismis nähakse strateegiat, millega koguda populaarsust ning mobiliseerida rahvast (Weyland 2001, 14; Rhodes-Purdy 2015, 415). Olenemata sellest, kas mingid grupid on kõrvale jäetud või on nad ise omal valikul kõrvale jäänud (näiteks võimolijates pettunud või ei sobitu põhimõtted esindatud põhimõtetega), on alati juba mobiliseeritud rahva hulgas ka veel mobiliseerimata inimesi. Sellest tulenevalt on levinud lubadus lõpetada mingi kindla massi kõrvale jätmine (Rhodes-Purdy 2015, 415-416). Teisalt, ei pea tegu tingimata olema vähemusrahvuste või poliitikas pettunute mobiliseerimise strateegiaga, vaid oma seisukohad serveeritakse kui üldsuse tahet esindavana, laiahaardelise (ingl. *catch-all*) strateegiana (Canovan 1999; Canovan 2004, 242-243). Eesmärgiks pole sel juhul mitte kindla massi kaasahaaramine, vaid hoopis võimalikult paljudele vastuvõtlik olemine. Tavaline rahvas on kui üks homogeenne üksus (Abts & Rummens 2007). Oluline on rahvale kui tervikule meelepärane olla ning sellest tulenevalt ka edastada

oma seisukohad, mõtted, lubadused nii, et see puudutaks võimalikult paljusid. Siinkohal ei saa alahinnata karismaatilise juhi rolli, kelle ülesandeks ongi võimalikult suurte masside toetuse saamine ning nende esindamine, kes tunnevad end poliitiliste otsuste tegemisest kõrvale jäetuna (Weyland 2001, 14). Antud käsitluse suurima veana näevad Mudde & Rovira Kaltwasser (2011, 6) karismaatilisele juhile ning üldisele suhtlusstiilile liigse tähtsuse omistamist. Kuigi tegu on populismis oluliste teguritega, ei ole nad ainult populismile omased, vaid neid võib leida ka mujal, seega ei saa neile omistada definiitivset tähendust.

Kõige enam on kasutust leidnud käsitlus populismist kui ideoloogiast. Üks peamiselt kasutatavatest määratlustest on Cas Mudde (2004, 543) definitsioon, mis näeb populismi kui “õhukest” ideoloogiat, mille järgi on ühiskond jagatud kaheks eri grupiks – puhtaks rahvaks ja korrumppeerunud eliidiks – ning mille järgi peaks poliitika väljendama (rahva) üldsuse tahet. Ka Abts & Rummens (2007, 409) defineerivad populismi kui “õhukest” ideoloogiat, mis propageerib rahva iseseisvat valitsemist homogeense üksusena. Rahva legitiimseid huvisid vastandatakse poliitilise, sotsiaalse ja majandusliku eliidi ebaaususega (Lang 2007, 126) ning ületõlde nähakse rahvast ja nende tahet vooruslikuna ning eliiti kui midagi ohtlikku, mis üritab võtta või on juba võtnud iseseisvalt rahvalt ära nende õigused, väärtused, identiteedi (Albertazzi & McDonnel 2008, 3-4). Populistid pakuvad rahvale lahendust, sisendades, et praegune valitsemisviis ja senised juhid viivad hukatusse ning just neil, ainult neil, on see tegelik lahendus (Albertazzi & McDonnel 2008, 5). Oluline on tagastada võim valitsevalt eliidilt rahvale.

Kuigi teoorias on populism eraldiseisev ideoloogia, on praktikas olukord vastupidine. Populism on peaaegu alati seotud mõne teise ideoloogiaga, nagu näiteks konservatismi, liberalismi, nativismiga. (Mudde & Rovira Kaltwasser 2011, 1-2, 5, 33; Lang 2007, 128) Väär on arusaam nagu oleks tegu selgelt paremäärmusliku nähtusega, mida ekslikult tänapäeva Euroopas üldistavalt tehakse, (Mudde & Rovira Kaltwasser 2011, 7; Albertazzi & McDonnel 2008), sest tegelikkuses kasutavad tänapäeval enamus erakondi populistlike elemente. Euroopast rääkides tuleb nentida, et siinkandis on pigem levinud paremäärmuslus, võrreldes näiteks Ladina-Ameerikaga, kus on pigem peamised vasak-äärmusluslikud tendentsid. Samuti on Euroopas pigem tegu mingite teatud ühiskonnagruppide väljaarvamisega, vastupidiselt Ladina-Ameerika populistide taktikale, kuid nagu alati, siis ei saa ka sellest kui kindlast reeglist rääkida, sest antud

juhul pole ka Euroopa kontekstis võõras eelnevalt mandunud masside taasmobiliseerimine (Mudde & Rovira Kaltwasser 2011).

Moffitt & Tormey (2014; Moffitt 2016) käivad uue alternatiivina välja populismi definitsiooni lähtudes sellest, et tegu on nii-öelda poliitilise stiiliga. Tänapäeva maailmas on populism oma olemuselt ning rakenduselt muutunud. Tegu pole mitte mingi kindla esemelise nähtusega, vaid reaalse tegutsemisviisi ehk stiiliga. Oma käsitluses keskenduvad nad pigem sellele, et see, kuidas populistlikud juhid oma järgijatega suhtlevad ning kuidas mõjutab see nende omavahelist suhet, ongi populism.

Omaette kajastust on leidnud ka arusaam, et populism on demokraatia haiguslik nähe. Antud lähenemise järgi on populismi, midagi, millel on kahjulik mõju demokraatiale õõnestades seda seestpoolt. Kuna populistidele on vajalik pidev rahulolematuse ja pidev vastandumine, ei saa nad lasta tekkida kindlal süsteemil ja struktuuril (Pasquino 2008, 28). See võib-olla on ka osalt põhjustanud mõtteviisi inimestes, et tegu on millegi negatiivsega (Rovira Kaltwasser 2014, 481). Pidev vastastamine võimulolijatele, ka demokraatlikus ühiskonnas, tekitab inimestes omakorda negatiivseid emotsioone, umbusku. Oluline on jätta inimestele mulje, et praegune süsteem on kriisis ning praegused juhid on selles süüdi. Abts & Rummens (2007, 422) näevad teatud juhul populistide veel tumedamates toonides, nimetades neid “poliitilisteks vaenlasteks”, kellele tuleks mõnes olukorras lausa ligipääsu võimule piirata.

Antud käsitlus kui definitsioon on siiski pigem kõrvale jäetud ning selle asemel, et näha populismi demokraatiale ohtliku elemendina, tuleks seda vaadelda siiski kui ideoloogiat, mis tõstatab pigem küsimused, millele on demokraatlike meetmetega keeruline vastust leida (Rovira Kaltwasser 2014, 483). Ka Canovan (1999, 3) ei näe populismis midagi tagurlikku või negatiivset, vaid näeb selles demokraatia enda “varju”. Seega on ka antud käsitlust küll osad näinud populismi sisustavana, kuid osad jällegi mitte. Antud asjaolu ilmestab töö autori meelest väga hästi seda, kui vastuolulised ja erinevad tegelikkuses käsitlused on. Kindlasti tuleb arvesse võtta siinkohal ka teatavat konteksti, milles autorid populismi käsitlenud on, ning välistatud pole ka teistsugused käsitlused, mida leidub samuti.

Olenemata sellest, kas populismi defineeritakse kui strateegiat, ideoloogiat või mingis muus veelgi ebamäärasemas võtmes, on peamine sisu valdavalt siiski üks. Üldsuse, voorusliku rahva ning rahva legitiimse tahte kõrval eksisteerib mingi vastand, kas siis määratlusega “teised” või otse väljaöelduna korrumppeerunud eliit. Ka Praxis (2015a, 1)

on populismi edetabeli koostamisel lähtunud sellist, et populistlik on retoorika, mis rõhutab ühiskondlikku konflikt, püüdes näidata inimesi ühtse grupina ning vastandades neid anti-grupile ning antud vastandav käsitlus on ka aluseks populismile omaste tunnuste kaardistamises.

2.2 Populismile omased tunnused

Kirjanduses käsitletakse populismi ja sellele omaseid tunnuseid erinevalt või väga hajusalt. Et tegu on niivõrd keerulise, universaalselt sõnastamata nähtusega, on ka populismi põhielementide kindlaks määramine raskendatud. Kui pole ühtset definitsiooni ega üksmeelt selles, mis asi see populism täpselt on, siis ei ole ka üllatav kindlate tunnuste puudumine. Üks, milles aga mitmed autorid on ühele meelele jõudnud, on see, et kõige õigem oleks vaadata populismi vähemalt regioonide kaupa erinevas kontekstis, sest paratamatult on Ladina-Ameerikas kasutusel oleval populismil mingid erisused Euroopas kasutatavaga (Canovan 1999, 4; Mudde & Rovira Kaltwasser 2011; Rooduijn 2014).

Siiski on Matthijs Rooduijn (2014) teinud ära väga suure töö ning on kaardistanud 12 tunnust, mida on eri autorid oma töödes välja toonud, jagades tunnused omakorda kolme kategooriasse: tunnused, mis on seotud ideedega; tunnused, mis on seotud stiiliga ning tunnused, mis on seotud organisatsiooniga.

Ideedega seotud tunnuseid leidis Rooduijn kuus. Esimesena toob ta välja **rahvakeskuse** (1). Kõige keskmes on rahvas ning rahva (tegelikud) huvid. Kasutatakse rahva nimel rääkimist. End nimetatakse rahva huvide eest seisjateks ning peamine sõnumite kese on seotud rahvaga. **Eliidivastatus** (2) on samuti tugevalt seotud rahvaga, sest selleks, et öelda, kes on rahvas, on vaja kedagi, kes oleks rahvale vastandiks. Antud juhul on selleks teiseks pooleks eliit. Eliit ei tegutse rahva huvides ning sellest tulenevalt pole neil aimugi, mis on rahva tegelikud vajadused või tavalise inimese reaalsed huvid. Tegu on korrumppeerunud, ülbe ja iseka seltskonnaga. Rõhutakse konfliktile nende vahel, kes on võimul (eliit) ning kes pole (õigustamatult) võimul ehk rahvas.

Järgmise elemendina toob Rooduijn (2014) välja **rahva ühtsuse** (3). Rahvas on kui üks ühtne üksus. Kõik, kes ei ole eliit, on rahvas. Tegu on vastanduvate poolustega. Kõigil, kes pole eliit, on ühtsed huvid ning nad moodustavad ühe terviku – rahva. See lihtsustab laiahaardeliste loosungite hääle püüdmise, kui need on suunatud kõik ühtsele massile. Suur roll on ka **otsedemokraatial** (4). Tavalistele inimestele tuleks nende hääl tagasi

anda ning neil peab olema suurem roll poliitika kujundamisel. Selle teostamise vahendina näevad populistid rahvahääletusi ja kodanikualgatusi.

Eliit pole ainus, kellele rahvast vastandatakse. **Negatiivsust** jätkub ka mingite **teiste sotsiaalsete gruppide suunas** (5). “Õige” või “tõelise” rahva huve tuleb kaitsta ka väliste vaenlaste eest. Olenevalt kontekstist võivad välisteks vaenlasteks olla immigrandid, teisest usust või rassist olevad inimesed või isegi heitunud isikud, kes ei mahu standardsesse malli. Antud tunnus käib pigem kaasas Euroopas levinud paremäärmusliku ideoloogiaga. **Kriisitunde, -tunnetuse süvendamisega** (6) inimestes üritavad populistid oma sõnumit efektiivsemalt edastada. Pidev hirm mingi kindla ohu ees, teeb inimesi vastuvõtlikumaks eliidi või väliste gruppide vastaste sõnumite jaoks. Rõhutakse tavaliste inimeste huvide ohus olemisele. Ajendiks võib olla ka mingi majanduslik või globaalne kriis (nt. pagulaskriis). Siiski pole ilmtingimata vajalik, et kriis või oht oleks ka päriselt reaalne.

Suhtlusstiili või tegutsemisviisiga seotud tunnuseid on mõnevõrra vähem. Üks peamisi vahendeid oma **sõnumite** edastamiseks on nende **lihtsustamine** (7). Kasutatakse lihtsat maneerit ning lihtsa sisuga sõnumeid, et nendest saaks aru võimalikult palju inimesi. Sõnumid peavad olema arusaadavad ja kaasahaaravad ka tavalistele inimestele, kuid paratamatult ei meeldi inimestele asjad, millest nad aru ei saa. Seepärast on oluline teha oma sõnum võimalikult lihtsakoeliseks, kasutades lihtsat keelt ning lihtsaid üldtuntud sõnu. Oluliseks peetakse ka **otsesuhtlust rahvaga** (8), jättes kõrvale ebamugavad esindusorganid või suhtluskanalid. Kasutatakse palju massimeediavahendeid ning tänapäeval ka üha enam sotsiaalmeediat.

Lisaks on populistidele meelepärane **polariseerimine** (9), mis aitab jällegi sõnumi edastamisel, kasutatakse vasturääkivat ja agressiivset stiili, ning **enda autsaiderina kujutamine** (10). Siinkohal on vajalik märkida, et tegu ei pea olema tegelike poliitiliste autsaideritega, vaid oluline on jätta mulje, et tegu on poliitiliste autsaideritega. Valijatele peab jääma tunne, et tegu on eliidiväliste uute tuultega, kes pole osa praegusest süsteemist.

Organisatsiooni ehitusega seotud tunnused on viimased, mis Rooduijn (2014) välja toob. Üheks elemendiks on **tugeva ja karismaatilise juhi** kesksus (11). Juhil on partei maine kujundamise juures ja mõju poolest asendamatu roll. Samuti ei järgita mõnikord traditsioonilise rangelt struktureeritud partei malli, vaid osapoolte **suhted on vabamalt ja nõrgemalt reguleeritud** (12).

Tegelikkuses on kõik tunnused mingil määral seotud ka teiste tunnustega. See tähendab, et reaalsuses võib olla keerulisem eristada üht teisest ning mingi ilming võib mahtuda mitme tunnuse alla. Näiteks on seotud immigrantide vastane retoorika nii Rooduijn'i (2014, 578) käsitletud rahva ühtsuse, teiste sotsiaalsete gruppide vastasuse kui ka kriisi olemasoluga. Tavaline, nii-öelda oma rahvas, on see üks ja ainus legitiimselt õigustatud osa ühiskonnast ning võõrad mujalt tulnud seda pole. Neid üritatakse kõrvale jätta otsustamisest ja kaasa rääkimisest. Lisaks kõigele tekitab nende olemasolu ühiskonnas inimestes ohu- ning kriisitunde.

Kõiki antud tunnuseid võib leida erinevates populismi käsitlustes, kuid võttes lähema vaatluse alla kolmest eri regioonist (Ameerika Ühendriikidest, Ladina-Ameerikast ning Lääne-Euroopast) igast ühest kaks näidet, leidis Rooduijn (2014) neli universaalset tunnust, mis esinevad hoolimata regioonist või sotsiaalsest kontekstist kõikjal:

- 1) rahvakesksus;
- 2) eliidivastatus;
- 3) rahva ühtsus;
- 4) kriisitunde, -tunnetuse süvendamine.

Tegu on nelja tunnusega, mis peaksid esinema kõigi juhtumite puhul. Siiski ei välista see ka ülejäänud välja toodud tunnuste esinemist. Kusjuures vaadeldes Rooduijn'i (2014, 589) uuringu tulemusi, selgub, et enamik tunnuseid esines valimi kuuest erakonnast vähemalt viie puhul. Ainsad tunnused, mis esinesid neljas või vähemas uuritavas objektis, olid lihtsustatud kõneviis (4) ning teatud sotsiaalsete gruppide vastatus (2). Viimase tunnuse puudumist just Ladina-Ameerika subjektides on ka täheldanud Mudde & Rovira Kaltwasser (2011, 10). Tegu on ühe peamise erinevusega kui rääkida Euroopast ja näiteks Ladina-Ameerikast. Euroopas üritatakse pigem teatud ühiskonnagruppe välistada või eemale hoida, samas kui Ladina-Ameerikas üritatakse pigem teatud inimmasse kaasata (Mudde & Rovira Kaltwasser 2011, 10). Sellest tulenevalt ei ole üllatav, et just antud tunnus on kõige väiksema esinemissagedusega.

Abts & Rummens (2007, 408-409) on samuti üritanud koondada kolm peamist populismi tunnust, mis esinevad eranditult. Esiteks on populismi keskmeks alati **vastasseis rahva ja eliidi vahel (1)**. Seda on käsitletud oma töödes veel mitmed autorid, mh Canovan (1999) ja Mudde (2004). Nende kahe pooluse vastuoluline suhe on, nagu eelnevalt mainitud, üheks peamiseks ühiseks jooneks eri käsitlustes. Eliit on korrumppeerunud ning unustanud või kõrvale heitnud rahva tegelikud huvid ja

vajadused. Teiseks on populismi eesmärk **taastada rahva võim (2)**. Kõige olulisem on siinkohal rahva võim ja tahe. Oluline roll on ka otsesel demokraatial, mis on parim viis rahva tahet teostada ning karismaatiline juht, kes on valmis rahva nimel ning eliidi vastu rääkima. Kolmanda tunnuseks näevad Abts & Rummens (2007, 408-409) rahva eksisteerimist homogeense üksusena (3). See, milline antud üksus on, või kellest see moodustub, võib olla igas riigis, ühiskonnas erinev. Pole ka välistatud mõningate ühiskonnagruppide väljaarvamine.

Nagu eelpool mainitud, on õige vaadelda populismi kindlas kontekstis. Antud töö puhul on selleks Eesti poliitiline maastik. 2015. aastal koostas poliitikauuringute keskus Praxis esmakordselt populismi edetabeli, kus võeti vaatluse alla viimastel valimistel kandideerinud erakondade valimislubadused ning –sõnumid, eesmärgiga teha populism tavainimeste jaoks nähtavaks just Eesti poliitilise maastiku kontekstis. Selleks korjasid uuringu läbiviijad enda jaoks välja peamised tunnused, millest lähtuti:

- 1) rahva nimel rääkimine;
- 2) rahva ja eliidi vastandamine (vertikaalne vastandamine);
- 3) rahva ja vähemusrühmade vastandamine (horisontaalne vastandamine);
- 4) ülelihtsustatud väited ning lubadused – lihtsad lahendused keerulistele probleemidele;
- 5) emotsionaalsed loosungid ja üleskutsed;
- 6) kriisinarratiivi rõhutamine ning
- 7) majanduslik populism ehk ilmselgelt ebarealistlikud rahalised lubadused.

Nagu näha, on ka Praxise uuringu läbiviijad enamuses aluseks võtnud tunnused, millest on juba eespool juttu olnud. Nii Rooduijn (2014) kui ka Abts & Rummens (2007) on rahva tahte ning rahva üldiselt välja toonud kui ühe olulisima tunnuse. Seega ei ole üllatav, et ka Praxis (2015a) on selle oma uuringu läbiviimisel aluseks võtnud. Rahva nimel rääkides muudavad populistid oma teguviisi legitiimseks, rääkides tavaliste inimeste eest ja huvidest, kelle eest rääkimise on eliit unustanud, kõrvale heitnud või ausa üle sõitnud (Canovan 2005, 242). Siinkohal tekib kattumine järgmise tunnuse, eliidivastasusega, mis on samuti universaalselt mõlema käsitluse autorite (Rooduijn 2014; Abts & Rummens 2007) poolt heaks kiidetud tunnus. Oluliseks elemendiks on rahva eliidi vastu mobiliseerimine (Canovan 1999, 6) ning rõhumine rahva ja eliidi vastandumisele (Plattner 2010, 88). Rahva ja eliidi tahe ei saa antud juhul olla üks ning kohe kindlasti ei saa eliidi viis olla kasulik kogu rahvale. Pooldatakse rahvahääletusi ja

referendumeid, millega üritatakse professionaalsetest poliitikutest mööda minna ning lasta inimestel ise tähtsamaid otsuseid teha, sest rahvas on see, kes teab, mis on kõige õigem (Canovan 2004, 242). Selline käsitlus on seotud ka otsedemokraatia pooldamisega, mis on küllaltki levinud populistide hulgas.

Eliit pole aga siinkohal ainus rahva jaoks ohtlik grupp. Lisaks eliidile võidakse näha vaenlast vähemuses (Canovan 1999, 4-5). Antud vaatega käib tihtilugu kaasas nativism, kui on juttu Euroopas laiemalt levinud paremäärmuslikest liikumistest (Mudde 2010, 1173). Rahvas on kui üks ühtne üksus, kuhu ei kuulu välised subjektid. Kõik, mis on võõras, kutsutakse esile agressiivsust ja vaenulikkust (Plattner 2010, 88). Kui esimest kaht tunnust olid käsitletud ülal ka Rooduijn (2014) ning Abts & Rummens (2007) universaalsete populismile omaste tunnustena, siis vastandumine vähemusgruppidesse pole nii universaalne tunnus. Samas nähtub Rooduijn'i (2014, 589) ning ka Mudde & Rovira Kaltwasser'i (2011) töödest, et lääne ühiskonna ning eeskätt Euroopa kontekstis on see levinum tunnus kui mõnes muus regionaalses kontekstis, näiteks Ladin-Ameerikas. Seega on tegu regionaalses kontekstis olulise populistliku tunnusega, kuid universaalselt seda üldistusena kasutada ei saa.

Ülelihtsustatud väited ja lubadused on ka üks Rooduijn'i (2014, 589) poolt kaardistatud tunnuseid. Tegemine on lihtsate lahenduste pakkumisega keerulistele probleemidele. Sellist stiili on Canovan (1999, 5) nimetanud nii-öelda tabloidilikuks stiiliks (*tabloid style*). Siiski tuleb olla ettevaatlik liiga kergekäeliselt sõnumi või poliitiku populistlikuks tembeldamises. Lihtsate väidete ja sõnumite kasutamine ei muuda poliitikut automaatselt populistlikuks, vaid oluline on ka see, et need lahendused ise on sisuliselt liialt ja ekslikult lihtsustatud (Canovan 1999, 5). Ka töö autor nõustub siinkohal. Keerulise sisuga sõnumi lihtsalt ja arusaadavalt selgitamine on midagi, mida ei tohiks kergekäeliselt populismi alla lahterdada. Kui inimene oskab midagi keerukat ja rasket selgitada nii, et ka tavaline inimene saab sellest aru, on see omaette oskus ning näitab, et antud juhul saab selgitaja ise asjadest väga hästi aru. See on kui hea õpetaja tunnus ning eks on ka ju poliitikute ülesanne rahvast teatud asjades harida. Emotsionaalsete loosungite ja üleskutsete kasutamist eraldi tunnuseks pole käsitletud autorid (Rooduijn 2014; Abts & Kummers 2007) küll välja toonud, kuid tunnus kui selline mahub ilusti teiste tunnuste alla. Emotsionaalsed üleskutsed on tavaliselt suuresti seotud eliidi vastu rahva õhutamise või näiteks kriisilukorrast rääkides, sest hirm on üks tugevamaid

emotsioone. Tegu on stiiliga, mida populistlike sõnumite edastamiseks teatud kontekstides kasutatakse.

Kriisitunnetuse süvendamine on taaskord üks universaalseid tunnuseid, millest eespool on räägitud. Kriisitunnetus süveneb tahes-tahtmata olukorras, kus rahvas ei usalda usalda enam võimuolijaid. On tekkinud nii-öelda usalduskriis. See võib tuleneda üleüldisest globaalsest õhkkonnast, immigratsiooniprobleemidest, sõjalisest ohust või lihtsalt rahva enda tunnetusest, et eliit ei arvesta nende huve, vaid lähtub pigem enda huvidest (Moffitt & Tormey 2014, 391-392). Populistid üritavad rahvast õhutada ohtliku eliidi või “teiste” (näiteks vähemusrahvuste) vastu. See pole pelgas mehhanism või viis populismi teostamiseks, vaid kriisitunde süvendamine on üks põhilisi elemente populismis: tegu pole mitte välise teguriga, vaid sisemise nähtusega, mida juhivad ja vahendavad populistlikud poliitikud (Moffitt 2015, 210-211).

Majandusliku populismi on töö autor antud töö kontekstis välja jättnud. Majanduslikult populistlikud lubadused sobituvad lihtsustatud lahenduste käsitlemise alla, seega kui tegu on silmnähtavalt lihtsustatud majandusliku lubadusega, siis kuulub see pigem antud tunnuse alla. Samas kui on tegu keerukamate majanduslike lubadustega, siis nendele on sisulist analüüsi keeruline majanduslike eriteadmisteta teha, mida kahjuks antud töö autoril pole. Samuti pole seda eraldi kirjanduses käsitletud tunnuste (Rooduijn 2014; Abts & Rummens 2007) hulgas välja toodud, seega jätab ka antud töö autor selle kui eraldi tunnuse kõrvale ning vajadusel vaatleb majanduslikke lubadusi teiste tunnuste kontekstis.

3 Populism uute parlamendierakondade valimisplatvormides

Uutel tulijatel alati keerulisem kui vanadel olijatel, ka poliitikast rääkides. On ju vanadel olijatel välja kujunenud juba oma maine. Inimestel on ajaga kujunenud arusaam sellest, mis on täpselt võimulolijate põhimõtted, ideoloogiad, suunad. Valimiste kontekstist vaadatuna on neil selle nurga alt vähem tööd. Isegi kui maine vajab parandamist, ei ole end iga kord ilmtingimata vajalik rahvale uuesti meeldejäädvalt tutvustada. Inimesed teavad juba laias laastus, kellega on tegu. Uutel nii lihtne pole, kuna tullakse otsekui (pool)tühja kohapealt ning kiiresti ja meeldejäädvalt on vaja endast mingi kuvand luua. Kuidas muudmoodi seda efektiivsemalt teha, kui end vanale vastandades.

Juba Praxise (2015b) populismi edetabeli tulemustest on näha, et uued parlamendierakonnad paistavad silma populistlike sõnumite kasutamisega. Siiski, kuna antud töö eesmärk on kaardistada uute parlamendierakondade valimisplatvormides, – programmides ja –manifestides kasutatud populistlikke elemente, ei pea autor siinkohal õigeks võtta aluseks ainult Praxise uuringus (2015a) kasutatud tunnuseid või ka Rooduijn'i (2014) leitud nelja universaalset tunnust. Kuigi nii mõnestki erakonnast on korduvalt räägitud kui populistlikust erakonnast, ei ole antud juhul töö eesmärk vaadelda, kas tegu on rangelt populistlike erakondadega või mitte. Antud juhul on eesmärk kaardistada populistlikud tunnused uuritavate erakondade valimisplatvormides ning näha kas ja kui palju populistlike võtteid kasutatakse. Seepärast vaatleb autor lisaks Rooduijn'i (2014) peamisele neljale tunnusele ning Praxise (2015a) kasutatud mudelile ka teisi tunnuseid, mille Matthijs Rooduijn (2014) oma uuringus kirjandusele tuginedes välja korjas. Oluline pole mitte vaadata, millised on populismi universaalsed tunnused, vaid milliseid populismi tunnused esinevad uuritavates valimisplatvormides. Samuti võtab autor omaks Ernesto Laclau (2015, 316) mõtte ning leiab, et antud töö kontekstis on esimene ja peamine küsimus see, mil määral on mingi liikumine või antud juhul erakond populistlik. Eesmärk ei ole öelda kindlasõnaliselt, kas mingi erakond on või ei ole puhtalt populistlik, kuna see poleks töö iseloomu arvesse võttes antud juhul võimalik. Sellise kindla lahterdamise jaoks oleks vaja kindlalt uurida erakonda lähemalt kui pelgalt ühtede valimiste valimisplatvorm.

Siiski ei võta töö autor aluseks kõiki 12 tunnust, mille Rooduijn (2014) oma artiklis välja tõi. Valimisprogramme analüüsid jätavad paratamatult kõrvale organisatsiooni

struktuuriga seotud tunnused (11, 12), sest neid ei saa pelgalt sõnumitele tuginedes analüüsida. Samuti jääb kõrvale ka otsese suhtlusstiili kasutamine (8), sest antud hetkel on vaatluse all erakondade avalikustatud valimisprogrammid, mille sisu vaadeldes ei näe, kuidas üleüldiselt rahvaga suheldakse. Selleks oleks vajalik laiahaardelisem sõnumite ja kasutatud meediumite analüüs. Praxise (2015a) uuringus eraldi välja toodud emotsionaalsete loosungite kasutamine mahub oma loomult kas lihtsustatud sõnumite kasutamise või ka kriistunde süvendamise alla, seega ei too töö autor seda eraldi tunnuseks välja.

Seega lähtub töö autor järgnevatest tunnustest:

- 1) **RAHVAKESKSUS** (rahva nimel rääkimine, rahva huvide eest seismine, rahvas kui kogu sõnumi kese);
- 2) **ELIIDIVASTASUS** (tugevalt seotud ka rahvakesksusega, eristamaks rahvast on vaja midagi, mis poleks rahvas; eliidil pole aimugi, mis on tavalise inimesed huvid; korrumppeerunud, ülbe ja isekate poliitikutega; selge konflikt võimulolijate (eliit) ja võimul mitte olijate vahel (rahvas));
- 3) **RAHVA ÜHTSUS** (rahvast kui ühtne homogeenset üksus; rahvast vastandatakse eliidile, kõik teised, kes pole eliit, omavad ühtseid huvisid; kõik rahvas on üks);
- 4) **OTSEDEMOKRAATIA** (tavalistele inimestele tuleb nende hääl tagasi anda, neil peaks olema suurem roll poliitika kujundamisel; rõhutakse otsedemokraatia ja eeskätt referendumite ja kodanikualgatuste vajadusele ja olulisusele);
- 5) **VÄLJAJÄTTEV** (*exclusionism*) (negatiivsus mitte ainult eliidi suunas, vaid ka mingi teatud sotsiaalse grupi suunas; kaitstakse “õige” rahva huve väliste vaenlaste eest; olenevalt kontekstist võivad need olla immigrandid, teisest usust või rassist, heitunud isikud);
- 6) **KRIISITUNNETUS** (kriisitunnetuse, -tunde süvendamisega inimestes edendavad populistid oma eliidi- ning väliste gruppide vastasuse sõnumit; rõhutakse sellele, et tavaliste inimeste huvid on ohus ja seda eliidi või välise grupi tegevuse tõttu; aluseks võib olla mingi majanduslik või globaalne kriis (nt. pagulaskriis); pole oluline, et antud kriis oleks reaalne või mitte);
- 7) **LIHTSUSTATUD KÕNEVIIS, KEEL, SÕNUMID** (lihtne maneer, lihtsa sisuga sõnumid, et nendest saaks aru võimalikult palju inimesi, et need oleks arusaadavad ja kaasahaaravad tavalistele inimestele; *tabloid style*);

- 8) **POLARISEERIMINE** (aitab sõnumi edastamisel, kasutatakse vasturääkivat ning agressiivset stiili) ning
- 9) **AUTSAIDERI KUVAND** (oluline pole see, et tegelikult oleks ka tegu poliitiliste autsaideritega, vaid et nad tekitaksid antud kuvandi; tulevad uued inimesed väljastpoolt praegust süsteemi; näitavad, et nemad pole see eliit, need, kes praegu võimul on, nemad on midagi muud, midagi uut).

3.1 Võrreldavate erakondade valimine

Järgnevas osas võtab töö autor lähema vaatluse alla nelja erakonna valimisplatvormid. Tulenevalt töö mahupiirangust ning ka enne 21. sajandit toimunud valimiste valimisprogrammide elektrooniliselt reprodutseerimise keerukusest, on autor piirdunud viimase nelja valimistega (v.a. 2011 aasta valimised, mil ei pääsenud parlamenti ükski uus partei) ning just neil valimistel esmakordsel kandideerimisel ka kohe künnise (5%) ületanud erakondi. Kõigepealt uurib autor 2003. aasta valimistel Riigikokku pääsenud Res Publica platvormi, siis 2007. aastal valimiskünnise ületanud Eestimaa Roheliste erakonna valimisteese ning viimastelt 2015. aasta valimistelt parlamenti pääsenud Eesti Vabaerakonna ning Eesti Konservatiivset Rahvaerakonna valimisprogramme.

3.2 Ühendus Vabariigi Eest - Res Publica ja 2003. aasta valimised

2003. aasta 2. märtsil toimusid Riigikogu X koosseisu valimised, kus oli üles seatud 11 erakonna nimekirjad ning kokku kandideeris 963 inimest (Riigikogu Kantselei 2007). Kuuest Riigikokku pääsenud erakonnast kogusid enim hääli kaks erakonda: Eesti Keskerakond kogus 25,4% häältest ning sai Riigikogus 28 kohta ja Ühendus Vabariigi Eest – Res Publica (edaspidi Res Publica) kogus 24,6% häältest ning sai samuti uude parlamenti 28 kohta (Riigikogu Kantselei 2007).

Res Publica jaoks oli tegu esimeste valimistega. Loodi ju erakond alles 2001. aasta detsembris, poolteist aastat enne Riigikogu valimisi. Erakond lõpetas iseseisva tegutsemise 2006. aastal, kui liituti Isamaaliiduga ning moodustati uus erakond Isamaa ja Res Publica Liit. Siinkohal on väga kohane võrdlus meteoriidi-sarnase tõusu ja langusega (Taagepera 2006). Kuidas paremini ilmestada asjaolu, et erakond tuli nullist ning sai kohe järgmise aasta jooksul veerand kõigist häältest ning mõne aasta pärast, kui valitsuskoalitsioon kokku kukkus ja muud raskused tabasid, otsustati oma tegevus senise parteina muuta ning liituda toonase Isamaaliiduga.

Erakonna tuumiku moodustas enamjaolt seni poliitikas kogemusega grupp kolmekümnendates noori, kes polnud varem parteipoliitikas kaasa mänginud (Taagepera 2006, 83). Tegu oli uue tuulega, mida tuleb välja, et oligi oodatud (Taagepera 2006, 83-85). Erakonna loomisel märkisid asutajaliikmed, et rahva huvi tähtsus oli toonaste erakondade poolt kõrvale jäetud ning selle asemel, et keskenduda ainult sotsiaalsetele (Keskerakond) või ainult majanduslikele (Reformierakond) aspektidele, tuleks siiski arvestada ka rahva huvidega (Taagepera 2006, 83-85). End vastandati tugevalt seniste võimulolijatega. Rõhuti olemasolevate poliitikute seas ja erakondades vahvale korruptsioonile ning end serveeriti kui uut tuult (Sikk 2010). Valimisedu on selgitatud näiteks sellega, et Res Publical puudus kindel sõnum ning see võis töötada just nende kasuks (Taagepera 2006, 85).

Res Publica poliitikat ja nende valimislubadusi on peetud varemgi populistlikeks. Näiteks mahub Res Publica oma kolme valimiskampaaniaga Ivo Rulli (2014) koostatud Eesti populistliku paremiku edetabelisse, tuues antud töös uuritavast 2003. aasta valimiskampaaniast välja peamiselt korruptsiooniga seotud lubadused. Samuti on Res Publicat tänu lubadustele võidelda korruptsiooni ja onupojapoliitika vastu näiteks tsentristlikust populismist (Lang 2007, 131).

Üks peamisi esinenud tunnuseid 2003. aasta valimisprogrammis (Res Publica 2003) oli tõepoolest vastandumine võimulolijatega. Rõhuti olemasolevate poliitikute ja erakondade (eeskätt Keskerakonna ja Reformierakonna) seas vahvale korruptsioonile:

“Sõda korruptsioonile. Karmistame korruptsioonivastaseid seadusi ja anname politseile ning prokuratuurile piisavalt vahendeid korruptsiooniga võitlemiseks.”
(Res Publica 2003)

“Kaotame erihüved. Kokkuhoid peab algama tipust. /.../ Kaotame riigijuhtide luksuslikud ametiautod.” (Res Publica 2003)

Enim esines eliidile vastanduvaid ning kriisitunnet süvendavaid loosungeid. Rõhuti sellele, et Res Publica teeb teisiti:

“Res Publica poliitikud on andnud vande, et kui keegi käitub autult, siis lahkub ta poliitikast. Res Publica tõestab, et poliitikat saab teha puhaste kätega.” (Res Publica 2003)

Samuti sellele, et olukord riigis on toonaste võimulolijate poolt käest lastud. Seda ilmestab väga eredalt asjaolu, et kõige esimene lause terves valimisplatvormis on:

“*Riigis on kord käest ära.*” (Res Publica 2003). Lisaks tuuakse välja kuritegevuse kiire tõus ning antakse lubadused karistused karmimaks muuta. Siinkohal on aga antud ilmselgelt inimeste turvatundele ja emotsioonidele rõhudes lubadusi, mida pole lihtsalt ainuüksi majanduslikust aspektist realistlikult võimalik täita. Näiteks on lubatud:

“Karistused karmimaks. Kuriteo teadlik toimepanija läheb trellide taha. /.../ Suurendame kuni eluaegse vangistuseni karistusi narkokuritegude eest, /.../ .”
(Res Publica 2003)

On oluline märkida, et pole välja toodud realistlikke lahendusi sellele, kuhu kõik need vangid sellisel juhul paigutatakse ning kust saadakse riigieelarvesse juurde vajalik summa.

Tavalistele inimestele ja rahvale on mõnevõrra vähem tähelepanu pööratud. Kasutati rahva nimel rääkimise meetodit ning väljendati rahulolematust selles osas, kuidas seni on võimuerakonnad rahva heaolu eest hoolitsenud, kuid ülekaalus olid siiski peamiselt võimulolijate vastanduvad ideed ja loosungid.

“Moraalne majandus lähtub arusaamast, et majandus on vahend inimese heaolu saavutamiseks ja mitte vastupidi. Sellega vastandume äärmusliberaalsetele Reformierakonnale, kelle jaoks majandus on eesmärk omaette. Samuti Keskerakonnale, kelle pärusmaa on ümberjagamine, mitte lisaväärtuse tekitamine.” (Res Publica 2003)

Sikk (2010) on toonud välja seda, et tegelikkuses ei olnudki antud juhul eesmärgiks olla populistlik, minna peale laiale massile, vaid hoopis eristuda tugevalt ja selgelt vanadest. Antud töö autor nõustub väitega, et peamine rõhk on teistele ja vanadele eristumisel. Poliitilise iseloomuga lubadused on teiste kõrval väljendatud kõige emotsionaalsemalt ning valdavalt rõhuvad sellele, kuidas hetkel on asjad halvasti ja inimesi varitseb pidev oht, kuid nemad teeks asju teistmoodi ehk paremini. Res Publica valimisplatvorm algab lühikese tutvustusega nende poliitikast ning kohe tuuakse välja, et tegu on uue ja parema poliitilise nähtusega:

“Samal ajal sündis uus erakond, Res Publica, mille ilmavaateline alus oli ja on vastutuse võtmine kõrvalt vaatamise asemel. Korra loomine mitte midagi tegemise asemel. Võimaluste tekitamine pelgalt oma võimu kindlustamise asemel. Riik ei saa olla vaid öövahi rollis, mida taotleb Reformierakond. Samuti ka mitte vahend poliitilisteks mängudeks, mida praktiseerib Keskerakond.” (Res Publica 2003)

Res Publica valimisplatvormist leidis seitsmele tunnusele vastavaid lubadusi/loosungeid. Nagu mainitud, pöörati vähe tähelepanu rahvale kui ühele tervikule ja üksusele ning keskenduti pigem ise teistest erakondadest eristumisele ning tunde tekitamisele, et hetkel on kõik riigis toimuv halb. Samuti ei toonud Res Publica välja mitte ühtegi vähemusgruppi, millest üritati seda "õiget" rahvast eristada ning mille eest oleks rahvast üritatud kaitsta.

Peamised populistlikud loosungid olid seotud riigi toimimise ja poliitika olukorraga ning kuritegevusega. Sotsiaalsete lubaduste hulgast pigem populistlikke näiteid ei leidnud.

3.3 Erakond Eestimaa Rohelised ja 2007. aasta valimised

2007. aasta parlamendi valimisteks oli poliitiline maastik taaskord muutunud. 4. märtsil 2007 toimunud valimistel käis oma otsust tegemas 61% hääleõiguslikest valijatest ning enim kohti parlamendis said: Eesti Reformierakond (31 ehk 27,8%) ning Eesti Keskerakond (29 ehk 26,1%) (Riigikogu Kantselei). 2006. aastal moodustatud liit Isamaaliidu ja Res Publica vahel kogus uues vormis 17,9% häältest (mis on märgatavalt vähem, kui Res Publical oli eelmistel valimistel) ning ainus uus tulija oli Erakond Eestimaa Rohelised (edaspidi Rohelised), kes said muuhulgas uues Riigikogus 6 kohta ning 7,1% häältest (Riigikogu Kantselei 2011).

Kuigi Erakond Eestimaa Rohelised asutati ametlikult uue parteina 2006. aasta lõpus, siiski on nenditud (Sikk & Andresen 2010; Toomla 2011, 41), et mingil määral on tegu siiski vana jätkuna (Erakond Eesti Rohelised lõpetas tegevuse 1998. aastal). Erakond ise aga organisatsioonilist seost ei näe ning taasasutamisega siinkohal nende meelest tegu ei olnud (Toomla 2011, 41). Ka Roheliste puhul on välja toodud, et tõenäoliselt oli nende edu saladuseks rahva tüdimus ning olemasolevate erakondade usaldatavus langus (Sikk & Andresen 2010, 86-87). Hääli kogus just erakond ise, seega ei põhistanud valijad oma otsust mitte kindlale isikule toetudes, vaid sarnaselt Res Publicale 2003. aastal, otsustasid valijad erakonna enda tõttu oma hääle neile anda (Sikk & Andresen 2010, 86-87). Erakonna enda teket on Sikk & Andresen (2010, 85) selgitanud protestihääle ning poliitiliste ettevõtjate üritusega endale poliitilisel maastikul väljundit leida.

Nende valimisteesid (Grüüne 2007) olid kõige lühemad, seega oli ka populistlike elementide leidmine keerulisem. Oma keelekasutuselt ja sõnumitelt polnud tegu niivõrd emotsionaalsete loosungite või lubadustega. Pigem oli probleem ebarealistlikes

keerulistes ettepanekutes, mis olid liiga lihtsalt sõnastatud ja tegelikkuses jäi pakutud lahendus arusaamatuks.

Kui kõigis teistes vaadeldud valimisplatvormides esines üheksast tunnusest seitse, siis Rohelistel oli neid kõigest viis. Tõenäoliselt oli ka see sõltuv sellest, et neil olid lubadused kõige lühemalt sõnastatud. Siiski esines ka neil kolm Rooduigni (2014) leitud universaalset elementi. Ainsana puudus taaskord rahva homogeense üksuse käsitlemisena. Enim rõhustid Rohelised rahvale ja eeskätt just otsedemokraatiale,

“Me soovime seadustada otsedemokraatia. Lähedaselt sellele kuis see toimib Šveitsis.” (Grüüne 2007)

“Rahval oleks õigus algatada ka seaduseelnõusid ja neid panna ka siduvatele rahvahääletustele.” (Grüüne 2007)

ning otseloomulikult loodusressursside problemaatikale,

“Põlevkivi kütusena kasutades läheb kaotsi üle 10 miljardi krooni väärtuses soojusenergiat. Sama suur energiakogus on meile aga vajalik kütte ja sooja vee jaoks. Sellisel moel toimuv loodusressursside kasutamine paneb inimesed sundolukorda: nad peavad tegema ületööd selleks, et kütuse riiki ostmiseks vajalik raha teenida. Nii teevad 140 000 inimest iganädalaselt kaks päeva rohkem tööd kui seadus seda salliks.” (Grüüne 2007).

Kajastatud oli ka mitmeid sotsiaalseid probleeme, mille lahendusi päris populistlikena käsitleda ei saa, kuid üks huvitavamaid oli näiteks idee keelustada lasteaedade ja koolide territooriumil rämpstoidu müümine (Grüüne 2007).

Roheliste lühike valimislubaduste tutvustus oli pigem mõeldud nende poliitika tutvustamiseks ning taaskord eristamiseks. On ju nende poliitika ilmselgelt erinev tänu rohelistele suunitlustele: taastuenergia, energiaressursside raiskamine, tervislikud eluviisid (Grüüne 2007). Huvitav on see asjaolu, et ise nad ei rõhutanud oma valimisloosungites selget eristumist teistest mitte kordagi. Seega, kuigi teised mõistavad neid justkui teistsuguse poliitika esindajatena, siis ise nad sellele kuvandile, vähemalt antud valimislubaduste kontekstis, ei tuginenud.

3.4 Eesti Vabaerakond, Eesti Konservatiivne Rahvaerakond ja 2015. aasta valimised

2015. aastal toimusid Riigikogu XIII koosseisu valimised. Eelnevatel, 2011. aasta valimistel, ületasid valimiskünnise ainult neli suureerakonda, kuna kõik olid ka juba varasemalt parlamendis esindatud olnud, jäävad 2011. aasta valimised antud töös käsitlemata. Eelmisel aastal toimunud valimistel pääses aga taas kuus erakonda Riigikokku. Lisaks eelmistel valimistel edukatele erakondadele pääsesid 2015. aastal parlamenti ka kaks uut tulijat: Eesti Vabaerakond, kes kogus 8 mandaati ehk 8,7% häältest ning Eesti Konservatiivne Rahvaerakond 7 mandaati ehk 8,1% häältest (Vabariigi Valimiskomisjon 2015).

Nagu eespool juba mainitud, koostati 2015. aasta valimisplatvormide põhjal ka esimest korda Poliitikauuringute Keskus Praxis poolt populismi edetabel (Praxis 2015b). Eesti Vabaerakond ja Eesti Konservatiivne Rahvaerakond olid antud tabelis arvestatavalt esindatud. 35 välja toodud uuringu tunnustele vastavatest populistlikest loosungitest/lubadustest, kuulusid 4 loosungit Eesti Vabaerakonnale ning koguni 9 Eesti Konservatiivsele Rahvaerakonnale (Praxis 2015b).

Eesti Vabaerakond

Eesti Vabaerakond (edaspidi Vabaerakond) asutati 2014. aasta sügisel, taaskord umbes pool aastat enne parlamendivalimisi (Eesti Vabaerakond 2015a). Hoolimata sellest saadi XIII Riigikogu koosseisu arvestatavad 8 mandaati (Vabariigi Valimiskomisjon 2015). Uue poliitilise jõu asutamise eesmärk, erakonna tutvustuse järgi, oli “moodustada uus erakond, mis põhineb kodanikualgatusel”, seega oli peamine end tugevalt eristada teistest (Eesti Vabaerakond 2015a).

Praxise koostatud populismi edetabelis (2015b) figureeris Vabaerakond 4 populistliku tunnusega. Kuigi kvantitatiivselt jäädi Eesti Konservatiivsele Rahvaerakonnale alla, pidasid Praxise uuringu läbiviijad Vabaerakonna loosungit kõige populistlikumaks.

“Me ei vaja diktaati! Me vajame riiki, mida me kõik juhime. Meil on lihtne üleskutse: VÕTAME RIIGI TAGASI!” (Eesti Vabaerakond 2015c)

Siinkohal nõustub sellega ka töö autor. Tegu oli tõepoolest väga mitme populismi tunnuse alla mahtuva loosungiga. Kasutati nii rahva nimel rääkimist, rahva ja eliidi vastandamist. Lisaks on see äärmiselt emotsionaalne loosung.

Siinkohal tuleb välja tuua asjaolu, et Vabaerakonnal on kättesaadav kaks eri dokumenti. Erakonna koduleheküljel on üleval nii “Eesti Vabaerakonna lühike valimisplatvorm 2015” (edaspidi valimisplatvorm) (Eesti Vabaerakond 2015b) kui ka “Manifest Riigikogu valimisteks 2015” (edaspidi manifest) (Eesti Vabaerakond 2015c). Praxise uuringus (2015b) välja toodud loosungid pärinevad kõik manifestist. Manifest on ka selgelt populistlikum ja emotsionaalsem. Kui valimisplatvormi 47-st lubadusest võib pidada populistlikuks kõigest 5-t, siis manifesti 38-st võib lausa 16-st pidada populistlikke elemente sisaldavaks.

Valimisplatvormis (Eesti Vabaerakond 2015b) on kasutatud märksa neutraalsemat ja sisukamat sõnastust. Näiteks on samasid teemasid kahes dokumendis käsitletud väga erinevas stiilis. Valimisplatvormis on erakondade rahastamise kohta kirjas järgnev:

“Vähendada erakondadele riigieelarvest eraldatavat toetust (5,4 mln €) vähemalt poole võrra ning jaotada seda õiglasemalt ka Riigikogu välistele erakondadele ja kohalikele valimisliitudele.” (Eesti Vabaerakond 2015b)

Manifestis on sama teemat kajastatud aga mõnevõrra emotsionaalsemalt ja negatiivsemalt.

“Me lõpetame priiskava poliitika tegemise, mis raiskab raha eneseimetlemisele ja reklaamile ning võtab selleks raha ilma häbenemata meie kõigi taskust, riigieelarvest. ME LÕPETAME ERAKONDADE ÜLETOITMISE!” (Eesti Vabaerakond 2015c)

Siiski on ka manifestis üldiseid ja lakoonilisemalt sõnastatud lubadusi. Kõik ei ole ainult agressiivselt sõnastatud sõnumid. Samas ei saa tähelepanuta jätta, et trükitähti ja paksendatud ning tumendatud kirja on oma valimislubaduste rõhutamiseks kasutanud vaid Vabaerakond. Kõige vihasem ja vastuolulisem loosung pärineb samuti Vabaerakonna manifestist.

“Võtkem ARU PÄHE! Vanamoodi jätkata on lihtsalt ohtlik. Otsustavaid muutusi tuleb hakata ellu viima juba praegu. Tuleb! Meie viime edasi!” (Eesti Vabaerakond 2015c)

Tegu oli taaskord lubadustele sissejuhatavas osas välja paisatud emotsionaalse loosungiga. Selle loosungi puhul on töö autori hinnangul tegu samuti ühe kõige enam populistlikke tunnuseid sisaldava loosungiga. See õhutab rahvast tundma, et hetkel on olukord ohtlik ja halb (kriisitunnetuse süvendamine), vastandatakse endid kõigile

teistele senistele võimulolijatele, vastandatakse praegust eliiti rahvale. Rõhk on asetatud rahva huvide eest seismisele ning rahva nimel rääkimisele. Tegu on väga lihtsustatud käsitlesega ning äärmiselt emotsioonidel mängiva loosungiga, külvates rahvas hirmu ja viga. Paslik on välja tuua see, et vähemalt Praxise (2015b) poolt koostatud tabeli tulemustega vabaerakondlased ise rahul polnud (Herkel, Adams 2015). Tabelikoostamise metoodikale ning tulemusele reageeriti emotsionaalse arvamuslooga.

Lisaks kasutas Vabaerakond väga julgelt rahva nimel rääkimise meetodit. Toodi välja ka kodanikeorganisatsioonide parlamendis esindatuse vajadust ning seda, et riiki tuleks juhtida alt üles, mitte vastupidi. Enamasti olid loosungites omavahel kombineeritud nii rahva nimel rääkimine, rahva ja eliidi vastandamine kui ka lihtsad hüüdlused.

“Me taastame inimese usu oma riiki. See on tohutu ressurss, mis väljendub ka lisandunud maksutulul. Me panustame selle suuremasse julgeolekusse.” (Eesti Vabaerakond 2015c)

Kriisitunnet süvendavaid loosungeid oli, kuid siiski märgatavalt vähem kui oli eliidivastaseid ja rahvakeskseid.

“Kaitsetahe tekib tundest, et see on meie riik ja me tahame seda kaitsta, nagu iga peremees kaitseb oma kodu, põlge ja metsa. See on tunne, mille inimestest võõrandunud võim on meilt ära võtnud! See on meie julgeoleku võtmeküsimus – oma riigi tunne, sest PEREMEES EI PÕGENE! Ta kaitseb oma riiki.” (Eesti Vabaerakond 2015c)

Vabaerakond oli eranditult kõige eliidivastasem erakond. Kindlasti oli antud tunnuste arvukus tulenev ka pikematest uuritavastest dokumentidest kui teistel. Siiski võib tuua mitmeid näiteid erakonna valimisloosungites läbi kumavast eliidivastasusest.

“Valitsuserakonnad on keskendunud iseenda võimu säilitamisele, priisates raha valimisreklaamiks ja kampaaniateks.” (Eesti Vabaerakond 2015c)

“Võim on inimestest kaugel ja juba ammu loobunud neid mõistmast. Tänapäevane poliitika on lakanud aru saamast lihtsatest asjadest – et see, mida inimene vajab, on tasuv töö Eestis ja kooselu oma lähedastega. Inimene vajab tunnet, et riik, kus ta elab, on tema riik. Et see riik kuulab teda ja hoolib temast.” (Eesti Vabaerakond 2015c)

Tunnustest, mida Vabaerakonna valimisloosungite ja –lubaduste hulgas ei leidunud, ei üllatanud vähemusgruppide vastandamine rahvale. Antud tunnust pole seni leidunud ühegi erakonna valimislubaduste hulgas, mis on ka mõistetav, kuna antud tunnus on pigem omastatav paremäärmuslikele poliitilistele liikumistele.

Eesti Konservatiivne Rahvaerakond

Eesti Konservatiivne Rahvaerakond (edaspidi EKRE) moodustati märtsis 2012 Eestimaa Rahvaliidu ja Eesti Rahvusliku Liikumise ühinemise teel (Eesti Konservatiivne Rahvaerakond 2015a). Rahvaliit on loodi Eesti Maarahva Erakonna nime all 1994. aastal ning Eesti Rahvuslik Liikumine loomise ajendiks sai Pronkssõduri teisaldamisega kaasnevad probleemid ning 2009. aastast alates hakati kaaluma uue rahvuskonservatiivse erakonna loomist (Eesti Konservatiivne Rahvaerakond 2015a).

Praxise uuringu (2015b) läbiviijad tõid välja üheksa populistlikku EKRE valimislubadust, mis moodustasid ligi neljandiku kogu tabelist. Kõige populistlikumaks EKRE lubaduseks hinnati järgmist lubadust:

*“Korraldada elektriturg ümber nii, et Eestis oleks Euroopa odavaim elekter.”
(Eesti Konservatiivne Rahvaerakond 2015b)*

EKRE rõhub sõjalisele ja kaitsepoliitikale rohkem kui teised. Ainuüksi kaitsepoliitikaga seotud lubaduste maht terves valimisprogrammis, jätab mulje muuhulgas ka suuremast valitsevast ohust. Kriisile ja ohule viitasid ka mitmed valimislubadused:

“Viia läbi mobilisatsiooniõppusi, korraldada regulaarseid reservkogunemisi Kirde- ja Kagu-Eestis kuni julgeolekuriski vähenemiseni.” (Eesti Konservatiivne Rahvaerakond 2015b)

Olulisena nähakse ka rahva tähtsust:

“Rahvas eelkõige. Meie eesmärgiks on eestluse säilimine, riigi ja rahva areng ning heaolu reaalne tõus kogu rahvale. Eesti riik peab olema hooliv, jõukas, traditsioone austav ja turvaline.” (Eesti Konservatiivne Rahvaerakond 2015b)

Sarnaselt eelnevatele valimisplatvormidele, on ka EKRE rõhutanud oma programmis otsedemokraatia olulisust. Peamiselt lubati erinevatel juhtudel rahvahääletuse õigust ning samuti lubati muuta president rahva poolt valitavaks.

“Seista traditsiooniliste perekonnaväärtuste eest ja panna kooseluseadus rahvahääletusele.” (Eesti Konservatiivne Rahvaerakond 2015b)

“Kehtestada rahvaalgatus: seaduseelnõu, mis saab 25 000 toetusallkirja läheb automaatselt rahvahääletusele.” (Eesti Konservatiivne Rahvaerakond 2015b)

“Teha kohtunikud, prokurörid ja politseiperfektid rahva poolt valitavaks.” (Eesti Konservatiivne Rahvaerakond 2015b)

Kui üldistes joontes ühtisid EKRE populistlike tunnuseid sisaldavad loosungid teistega, siis ühel juhul oli tegu ka erandiga. Erandiks on vastandumine teistele sotsiaalsetele gruppidele, mida teiste erakondade valimisprogrammides ei käsitleta. Peamiselt vastanduti mittekodakondsetele ja immigrantidele.

“Väärtustada kodakondsust, kehtestada maavalitsuste valimisõigus ainult kodanikele ning seista vastu topeltkodakondsusele.” (Eesti Konservatiivne Rahvaerakond 2015b)

“Seista kindlalt vastu massilisele immigratsioonile Eestisse.” (Eesti Konservatiivne Rahvaerakond 2015b)

Ka EKRE valimisprogrammis leidis üheksast tunnusest seitsme elemente. Huvitavalt oli EKRE Roheliste kõrval teine, kes otseselt kordagi ei rõhunud oma autsaideri staatusele. See võis aga tuleneda sellest (ka Roheliste puhul), et kuigi väliselt nimetati end uue nimega, siis tegelikkuses oli siiski tegu varasemalt eksisteerinud erakondade järglastega. Rohelised küll eitavad otsesest õigusjärglust, kuid EKRE sellist väidet öelnud pole. Tegude on selge Rahvaliidu järglasega ning seega pole ka rõhutatud “uue tuule” või “autsaideri” kuvandile, sest tehniliselt võttes poleks see ka tõsi.

3.5 Järeldused

Uuritud Eesti erakonnad kasutavad tegelikult populistlikke loosungeid võrdlemisi palju. Matthijs Rooduijini (2014) kaardistatud neli peamist tunnust, mis on universaalselt kohalduvad kõigile populistlikele poliitilistele organisatsioonidele, olid peaaegu kõik ka neljas uuritud erakonna valimisplatvormides olemas. Erandiks oli rahva kui ühtset üksust puudutav tunnus. Antud tunnusele vastavaid valimisloosungeid Roheliste (Grüüne 2007) ning Res Publica (2003) valimisplatvormidest ei leidunud. Rahvakesksus, eliidivastastus ning kriisiolukorrale viitamine olid olemas aga kõigi nelja erakonna valimisplatvormides. Enim rõhus eliidi vastasusele ning eliidi halvale mõjule ja käitumisele Vabaerakond, kuid ka Res Publica üritas end selgelt vanadest olijatest eristada mitte lihtsalt erineva poliitikaga, vaid selgelt parema poliitikaga.

Tabel 1. Uuritavates valimisplatvormides esinenud populistlikud tunnused.

	<i>EKRE</i>	<i>VABAERAKOND</i>	<i>ROHELISED</i>	<i>RES PUBLICA</i>
<i>(1) RAHVAS</i>	+	+	+	+
<i>(2) ELIIT</i>	+	+	+	+
<i>(3) ÜHTSUS</i>	+	+	-	-
<i>(4) OTSEDEM.</i>	+	+	+	+
<i>(5) VÄHEMUSGR.</i>	+	-	-	-
<i>(6) KRIIS</i>	+	+	+	+
<i>(7) LIHTSUS.</i>	+	+	+	+
<i>(8) POLARISEER.</i>	-	+	-	+
<i>(9) AUTSAIDER</i>	-	+	-	+

Allikas: autori koostatud.

Kui universaalsete tunnuste olemasolus midagi üllatavat polnud, on ju rahva, eliidi ning kriisi näol tegu kolme peamise elemendiga, mida toovad välja autorid (Rooduijn 2014; Abts & Rummens 2007) ja millele vihjavad enamus definitsioone, siis ilmes ka kaks elementi, mis pole küll universaalses mudelis välja toodud, kuid olid siiski olemas kõigis neljas uuritavas valimisprogrammis.

Esimeseks oli otsedemokraatia elementide kasutamine valimislubaduses. Tegemist on Rooduijni (2014) järgi ideega seotud tunnusega, nagu on ka kõik teised universaalsed tunnused. Rohelised (Grüüne 2007) tõid välja soovi täielikuks otsedemokraatiaks, nii nagu on see Šveitsis. Nende valimisprogrammis (Grüüne 2007) oli selle kohta eraldi peatükk, kus pooldati referendumite süsteemi. Rahvahääletused olid ka Eesti Konservatiivsele Rahvaerakonnale südamelähedased. Referendumeid või rahvahääletustel valimisi pooldasid nad kuuel erineval juhul, muuhulgas ka riigipea otsevalimisi (Eesti Konservatiivne Rahvaerakond 2015b). Res Publica (2003) ja Vabaerakonna (2015b; 2015c) lubaduste hulgas oli antud tunnusele vastavaid

loosungeid kõigest paar ning nendes polnud otseselt ka otsedemokraatiat mainitud. Siiski leiti, et rahvas peaks oma võimu teostama otsesemalt läbi kodanikualgatuste, esindajate otse parlamenti valimise või peaks poliitikutel olema oma valijatele kohustus aru anda tegevuste eest. Rõhuasetus otsedemokraatiale on tõenäoliselt seotud tugevalt ka eliidivastasusega. Kuna hetkel on Eestis esindusdemokraatia ja praegune eliit on sellise süsteemiga võimule saanud, nähakse lahendusena senise süsteemi muutmist selliseks, mis peaks näitama otsesemalt ja selgemalt inimeste tegelikku tahet.

Uuritud nelja erakonna valimisplatvormides esines ka tunnus, mis oli seotud suhtlusstiiliga. Kõikides kasutati ulatuslikult ja selgelt lihtsustatud loosungeid ja lubadusi. Lihtsus esines mitmel eri viisil. Vahepeal oli tegu väga lihtsakoeliste hüüdlauseetega, millel oli keeruline mingit selget lahendust või sisu näha: *“Võtame riigi tagasi!”* (Eesti Vabaerakond 2015c). Samas kasutati lihtsustatud järelduste ja kohati ebaloogiliste järelduste tegemise metoodikat.

“Me taastame inimese usu oma riiki. See on tohutu ressurss, mis väljendub ka lisandunud maksutulul. Me panustame selle suuremasse julgeolekusse.” (Eesti Vabaerakond 2015c)

Selle loosungi taustal jääb ebaselgeks Vabaerakonna järeldus nagu inimeste usk riiki tähendab suuremat maksutulu, mis siis tänu Vabaerakonnale jõuab lõpuks julgeolekusse.

Ülaltoodud nelja erakonna valimisplatvormides esinesid kõigis ühiselt järgmised tunnused: (1) rahvakesksus, (2) eliidivastatus, (3) otsedemokraatia elemendid, (4) kriisitunde süvendamine ning kõik kasutasid ka teatud juhtudel lihtsustatult lubaduste ja sõnumite edastamist (5). Siinkohal on ka ettepanek edasiseks uuringuks. Olles kaardistanud neil neljal juhul antud tunnused, võiks neid edaspidises uurimistöös rakendada ka ülejäänud erakondade valimisplatvormide analüüsides ning kontrollida, kas tegu on ainult uute tulijate kasutatavate meetmete või on kujunemas Eesti erakondade valimisplatvormides oma mingi teatud populismi mudel, mida kasutavad kõik ühiselt.

4 Kokkuvõte

Antud töö eesmärgiks oli esmalt anda ülevaade populismi mõistest ja populismile omastest tunnusest ning nende olemasolust esmakordsel kandideerimisel Riigikokku pääsenud erakondade valimisplatvormides. Lähema vaatluse all olid nelja erakonna valimisplatvormid kolmelt valimistelt: Res Publica (2003), Erakond Eestimaa Rohelised (2007), Eesti Vabaerakond (2015) ning Eest Konservatiivne Rahvaerakond (2015). Töö esimeses pooles on esmalt ülevaade erinevatest populismi definitsiooni käsitlestest. Antud mõistet on üritatud defineerida väga mitmete autorite poolt, kuid reaalselt universaalset definitsiooni pole. Kuigi eri autorite definitsioonid on kõik üksteisest mingil määral erinevad, jääb peamiselt kõlama kaks elementi, mis on populismi mõistele kesksed: rahvas ning rahvale vastanduv eliit.

Töö esimese pooles toon välja kaks populismi tunnuste käsitlest (Rooduijn 2014; Abts & Rummens 2007) ning kõrvutan neid ka Praxise uurimuse läbiviijate kasutatud tunnustega (Praxis 2015a). Rooduijn (2014) on oma artiklis kaardistanud 12 populismile omast tunnust, mida on erinevates teoreetilistes käsitlestes mainitud. Ta jagas need omakorda kolme gruppi selle alusel, kas tunnused olid seotud idee, stiili või organisatsiooni ülesehitusega. Neist 12 eristas Rooduijn (2014) järgnevalt neli universaalset tunnust, mis on omased igas regioonis ja sotsiaalses kontekstis avalduvale populismile: rahvakesksus, eliidivastatus, rahvas kui homogeenne üksus ning kriisitunde olemasolu. Abts & Rummens (2007) tõid välja kolm peamist tunnust, mis esinevad samuti kõigil populistlikel erakondadel ning need kattusid ka Rooduijni juba väljatoodud tunnustega.

Töö teises pooles kõrvutasin ülal mainitud erakondade valimisplatvormi üheksa populismile omase tunnusega, mis võtsin aluseks, tuginedes Rooduijni (2014) 12 tunnusele ning eraldades sealt tunnused, mis antud töö kontekstis sobilikud pole. Seega lähtusin järgnevatest tunnustest: (1) rahvakesksus; (2) eliidivastatus; (3) rahva ühtsus; (4) otsedemokraatia; (5) teatud ühiskonnagruppe väljajättev; (6) kriisitunnetus; (7) lihtsustatud kõneviis, sõnumid; (8) polariseerimine ning (9) autsaideri kuvand.

Antud tunnuste kõrvutamisel valimisplatvormidega selgus, et neljast Rooduijni (2014) universaalsest tunnusest esinesid kõigis programmides kolm tunnust: rahvakesksus, eliidivastatus ning kriisitunne. Lisaks esinesid kõigis erakondade valimisplatvormides veel kaks tunnust, mis regionaalselt universaalsed pole. Ideedega seotud tunnustest

leidis kõigis uuritud programmides ka otsedemokraatia elemente. Nõuti julgelt probleemide rahvahääletusele panemist ning referendumite korraldamist. Samuti peeti oluliseks esindajate otsevalimist. Stiiliga seotud tunnustest oli samuti kõigil neljal üks ühine element. Kõigis programmides leidis lihtsustatud keelekasutuse ning sisuga sõnumeid. Tegu polnud mitte ainult väliselt lihtsakoeliste lubadustega, vaid keerulistele probleemidele pakuti ka sisuliselt liiga lihtsaid ning seeläbi ebarealseid lahendusi.

Seega on võimalik vähemalt käsitletud esmakordselt parlamenti pääsenud erakondade valimisplatvormides eristada viit tunnust, mis olid kõigile ühised: rahvakesksus; eliidivastatus; kriisitunnetus; otsedemokraatia elemendid ning lihtsustatud kõneviisi ja lubaduste kasutamine.

5 Kasutatud kirjandus

1. Abts, Koen, Stefan Rummens. 2007. "Populism vs Democracy" *Political Studies* 55: 405-424.
2. Albertazzi, Danielle, Duncan McDonnell, eds. 2008. *Twenty-first Century Populism. The Spectre of Western European Democracy*. Hampshire, U.K.: Palgrave Macmillan.
3. Canovan, Margaret. 1999. "Trust the People! Populism and the Two Faces of Democracy" *Political Studies* 47(1): 2-16.
4. Canovan, Margaret. 2004. "Populism for Political Theorists?" *Journal of Political Ideologies* 9(3): 241-525.
5. Eesti Konservatiivne Rahvaerakond. 2015a. "Erakond" <http://ekre.ee/erakond/> (külastatud 07.05.16).
6. Eesti Konservatiivne Rahvaerakond. 2015b. "Riigikogu valimiste platvorm 2015. On aeg!" <http://ekre.ee/riigikogu-2015/> (külastatud 06.03.16).
7. Eesti Vabaerakond. 2015a. "Eesti Vabaerakonna lugu", <https://www.vabaerakond.ee/erakond/aru-pahe> (külastatud 07.05.16).
8. Eesti Vabaerakond. 2015b. "Eesti Vabaerakonna lühike valimisplatvorm 2015", <https://www.vabaerakond.ee/eesti-vabaerakonna-luhike-valimisplatvorm-2015> (külastatud 05.03.16).
9. Eesti Vabaerakond. 2015c. "Manifest Riigikogu valimisteks 2015", <https://www.vabaerakond.ee/manifest-riigikogu-valimisteks-2015> (külastatud 05.03.16).
10. *Grüüne. Eestimaa Roheliste häälkandja*. 2007. "Roheliste kolm põhiteemat. Roheliste valimisteese." Talv: valimiste erinumber.
11. Herkel, Andres, Jüri Adams. 2015. "Andres Herkel, Jüri Adams: populismiuuring, mis lonkab mõlemat jalga" *Postimees*, 15. veebruar.
12. Laclau, Ernesto. 2015. "Populism: mis peitub nimes?" Rmts *Antagonism, poliitika, hegemoonia. Valik esseid*, toim. Jüri Lipping. Tartu: EYS Veljesto kirjastus, 302-320.
13. Lang, Kai-Olaf. 2007. "Populism in "Old" and "New" Europe: Trends and Implications" Rmts. *Democracy and Populism in Central Europe: The Visegrad Elections and Their Aftermath*, toim. Martin Bútorá, Olga Gyárfásová, Grigorij

- Mesežnikov, Thomas W. Skladony. Bratislava: Institute for Public Affairs, 125-140.
14. Miscoiu, Sergiu. 2013. ““In the People We Trust!” A Discursive Approach of the Beginnings of Populism in the United States of America” *Transylvanian Review* 22(3): 47-57.
 15. Moffitt, Benjamin. 2016. *The Global Rise of Populism: Performance, Political Style, and Representation*. Stanford, CA: Stanford University Press.
 16. Moffitt, Benjamin. 2015. “How to Perform Crisis: A Model for Understanding the Key Role of Crisis in Contemporary Populism” *Government and Opposition* 50(2): 189-217.
 17. Moffitt, Benjamin, Simon Tormey. 2014. “Rethinking Populism: Politics, Mediatization and Political Style” *Political Studies* 62: 381-397.
 18. Mudde, Cas. 2004. “The Populist Zeitgeist” *Government and Opposition* 39(4): 541-563.
 19. Mudde, Cas. 2010. “The Populist Radical Right: A Pathological Normalcy” *West European Politics* 33(6): 1167-1186.
 20. Mudde, Cas. 2015. “Populism in Europe: a Primer” 12. mai. <https://www.opendemocracy.net/can-europe-make-it/cas-mudde/populism-in-europe-primer> (külastatud 05.05.16).
 21. Mudde, Cas, Cristóbal Rovira Kaltwasser. 2011. “Voices of the Peoples: Populism in Europe and Latin America Compared” Working Paper #378 – July. The Helen Kellogg Institute for International Studies. <https://kellogg.nd.edu/publications/workingpapers/WPS/378.pdf> (külastatud 04.05.16).
 22. Pasquino, Gianfranco. 2008. “Populism and Democracy” Rmts. Twenty-first Century Populism. The Spectre of Western European Democracy, toim. Danielle Albertazzi, Duncan McDonnell. Hampshire, U.K.: Palgrave Macmillan, 15-28.
 23. Plattner, Marc F. 2010. “Populism, Pluralism, and Liberal Democracy” *Journal of Democracy* 21(1): 81-92.
 24. Praxis. 2015a. “Populismi edetabeli koostamine”, 13. veebruar, http://www.praxis.ee/wp-content/uploads/2015/02/populismi-edetabel_protssess.pdf (külastatud 05.03.2016).

25. Praxis. 2015b. "Populismi edetabeli tulemused", 13. veebruar, http://www.praxis.ee/wp-content/uploads/2015/02/populismi-edetabel_selgitustega.pdf (külastatud 05.03.16).
26. Res Publica. 2003. Vali kord. Res Publica 2003. aasta Riigikogu valimisplatvorm.
27. Rhodes-Purdy, Matthew. 2015. "Participatory Populism: Theory and Evidence from Bolivarian Venezuela" *Political Research Quarterly* 68(3): 415-427.
28. Riigikogu Kantselei. 2007. "Riigikogu X koosseis: statistikat ja ülevaateid" http://www.riigikogu.ee/wpcms/wp-content/uploads/2014/11/X_statistikakogumik.pdf (külastatud 06.05.16).
29. Riigikogu Kantselei. 2011. "Riigikogu XI koosseis: statistikat ja ülevaateid" <http://www.riigikogu.ee/wpcms/wp-content/uploads/2014/11/XIstatistikakogumik.pdf> (külastatud 06.05.16).
30. Rooduijn, Matthijs. 2014. "The Nucleus of Populism: In Search of the Lowest Common Denominator" *Government and Opposition* 49(4): 573-599.
31. Rovira Kaltwasser, Cristóbal. 2012. "The Ambivalence of Populism: Threat and Corrective for Democracy" *Democratization* 19(2): 184-208.
32. Rovira Kaltwasser, Cristóbal. 2014. "The Responses of Populism to Dahl's Democratic Dilemmas" *Political Studies* 62: 470-487.
33. Rull, Ivo. 2014. "Ainult Delfis: Ivo Rull: Kartulid, küttepuud ja kodanikupalk ehk Eesti populismi paremik 1992-2014" 15. november <http://www.delfi.ee/news/paevauudised/arvamus/ainult-delfis-ivo-rull-kartulid-kuttepuud-ja-kodanikupalk-ehk-eesti-populismi-paremik-1992-2014?id=70154177> (külastatud 10.05.16).
34. Sikk, Allan. 2010. "Parties and Populism" Centre for European Politics, Security and Integration (CEPSI) Working Paper No.1, London <https://www.ucl.ac.uk/ssees/docs/research-publications-documents/cepsi-working-papers/parties-and-populism.pdf> (külastatud 15.05.16).
35. Sikk, Allan, Rune Holmgaard Andresen. 2010. "Without a Tinge of Red: The Fall and Rise of the Estonian Greens" Rmts. Contemporary Environmentalism in the Baltic States: From Phosphate Springs to 'Nordstream', toim. David J. Galbreath. London and New York: Routledge, 70-94.
36. Taagepera, Rein. 2006. "Meteoric Rise: Res Publica in Estonia, 2001-2004" *Democratization* 13(1), 78-94.

37. Toomla, Rein. 2011. *Eesti erakonnad 2000-2010*. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus.
38. Učeň, Peter. 2007. "Populist Appeals in Slovak Politics before 2006 Elections" Rmts. *Democracy and Populism in Central Europe: The Visegrad Elections and Their Aftermath*, toim. Martin Bútorá, Olga Gyárfášová, Grigorij Mesežnikov, Thomas W. Skladony. Bratislava: Institute for Public Affairs, 171-187.
39. Uudelepp, A., Erkki Karo, Andres Reiljan. 2015. "Populismi kuraditosin" *Postimees*, 13. veebruar <http://pluss.postimees.ee/3089897/annika-uudelepp-erkki-karo-ja-andres-reiljan-populismi-kuraditosin> (külastatud 10.05.16).
40. Vabariigi Valimiskomisjon. 2015. "Hääletamis- ja valimistulemused" 20. märts <http://rk2015.vvk.ee/voting-results.html> (külastatud 06.05.16).
41. Weyland, Kurt. 2001. "Clarifying a Contested Concept: Populism in the Study of Latin American Politis" *Comparative Politics* 34(1): 1-22.

Summary

The characteristics of populism in the elections platforms of the new parliamentary parties in Estonia

The purpose of the thesis is to give an overview of the concept of populism and its characteristics in the campaign programmes of newly-elected parties to the Estonian parliament. The thesis studies the last four newcomers to the Estonian parliament from recent elections: Res Publica (2003), Estonian Greens (2007), Estonian Free Party (2015) and Conservative People's Party of Estonia (2015).

The first part of the study gives an overview of the different definitions of populism. Populism has been defined by many different authors without a clear consensus. Although the definition of populism varies by author, two elements of the concept remain constant to the definition: people and the elite opposed to the people.

The author of this study concentrates on the characteristics of populism lined out by Rooduijn (2014), Abts & Rummens (2007) and Estonian think-tank Praxis (2015a). Rooduijn (2014) has defined 12 characteristics of populism which have been mentioned in several theoretical discussions. Rooduijn's characteristics of populism are grouped by ideology, style and structure of the organization. Four of the characteristics can be categorized as universal in every region and social context: popular sovereignty, opposition to the elite, people as a homogenous unit and the existence of crisis. Abts & Rummens (2007) defined three main characteristics of populist parties which coincided with the characteristics outlined by Rooduijn.

The second part of the thesis examines the campaign programmes of the aforementioned parties, comparing them with nine characteristics of populism outlined by Rooduijn (2014). Rooduijn's three characteristics were not found suitable for the context of the thesis. The following characteristics were studied (1) people-centrism; (2) anti-elitism; (3) homogeneity of the people; (4) direct democracy; (5) exclusivism; (6) proclamation of a crisis; (7) simplistic language; (8) polarization and (9) image of an outsider.

Comparing these characteristics with the campaign programmes, the study concludes that three out of the four "universal" characteristics defined by Rooduijn (2014) were found in all of the campaign programmes of the newly-elected parties: people-centrism,

opposition to the elite and a sense of crisis. In addition, all the campaign programmes had two characteristics which are not considered regionally universal.

Of ideological characteristics, all four studied campaign programmes presented ideas of direct democracy such as referendums and plebiscites. In addition, direct voting was seen as important element. Of stylistic characteristics, the campaign programmes of all four parties had elements of simplified language and messages. These elements were not just simplified in their presentation but were also unrealistic in their content.

Altogether, the study found five common populist characteristics in the campaign programmes of the newly-elected parties to the Estonian parliament. This data can now be used for further research.

Lihtlitsents lõputöö reprodutseerimiseks ja lõputöö üldsusele kättesaadavaks tegemiseks

Populismi tunnused uute Eesti parlamendierakondade valimisplatvormides

Mina, Pilleriin Peedosk,

1. annan Tartu Ülikoolile tasuta loa (lihtlitsentsi) enda loodud teose “Populismi tunnused uute Eesti parlamendierakondade valimisplatvormides”, mille juhendaja on Alar Kilp, PhD.
 - 1.1.reprodutseerimiseks säilitamise ja üldsusele kättesaadavaks tegemise eesmärgil, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace-is lisamise eesmärgil kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni;
 - 1.2.üldsusele kättesaadavaks tegemiseks Tartu Ülikooli veebikeskkonna kaudu, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace'i kaudu kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni.
2. olen teadlik, et punktis 1 nimetatud õigused jäävad alles ka autorile.
3. kinnitan, et lihtlitsentsi andmisega ei rikuta teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse seadusest tulenevaid õigusi.

Tartus, 16.05.2016